

De nasjonale forskningsetiske komiteene

Kongens gate 14
0153 Oslo
Telefon 23 31 83 00

post@forskningsetikk.no
www.forskningsetikk.no

Org.nr. 999 148 603

postmottak@kd.dep.no

Kopi til:
post@forskningsradet.no

Vår ref.:2023/120

Dato: 01.09.2023

Forskningsrådets roller og funksjoner i det norske forskningssystemet

De nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK) takker for invitasjonen til å gi innspill til arbeidet med forskningsmeldingen, i denne omgang avgrenset Forskningsrådets roller og funksjoner i det norske forskningssystemet. FEK vil særlig ta utgangspunkt i følgende spørsmål i invitasjonsbrevet:

- *Hvilke funksjoner er det viktig at Forskningsrådet ivaretar i norsk forskning og innovasjon framover?*
- *Nevn gjerne tre forbedringspunkter og bevaringspunkter og begrunn kort hvorfor.*

FEKs rolle

Regjeringens *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2032* (Meld. St. 5 (2022–2023)) drøfter en rekke utfordringer og problemstillinger knyttet til et forskningssystem i god balanse. FEK spiller en viktig rolle i arbeidet med å fremme god og ansvarlig forskning. I denne sammenheng vises det spesielt til Langtidsplanens drøfting av forskningsetikk som avgjørende både for akademisk frihet og for tillit til forskning (kap. 7). FEK består av tre nasjonale forskningsetiske komiteer, henholdsvis Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag (NEM), Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT) og Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH). I tillegg kommer Nasjonalt utvalg for gransking av uredelighet i forskning (Granskingsutvalget) og Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger (Skjelettutvalget). Alle komiteer og utvalg er faglig uavhengige, kollegiale organer bestående primært av forskere. Sekretariatet i FEK gir administrativ og faglig støtte til komiteene og utvalgene. Gjennom forebyggende arbeid og rådgiving, og gjennom gransking av saker om mulig uredelighet i forskning, skal FEK bidra til at forskning skjer i samsvar med anerkjente forskningsetiske normer og at samfunnet har

NEM • Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag
NENT • Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi
NESH • Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora
GRU • Nasjonalt utvalg for gransking av uredelighet i forskning
SKJ • Nasjonalt utvalg for vurdering av forskning på menneskelige levninger

tillit til forskning. FEK mener det er viktig å bevare denne uavhengige organiseringen av forskningsetikk på nasjonalt nivå.

Også de forskningsinstitusjonene spiller en viktig rolle, slik det fremgår av forskningsetikkloven (§ 5) og av forarbeidene: «Forskningsinstitusjonene må først og fremst sørge for å ha et miljø og en kultur som fremmer god forskning og god forskningsetikk.» Samtidig legger forskningsetikkloven til grunn «at forskning i offentlig og privat regi skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer» (§ 1).

Spørsmålet er hvilken rolle Forskningsrådet bør spille i dette bredere arbeidet med forskningsetikk.

Forskningsrådets rolle og funksjoner

Forskningsrådets juridiske ansvar er drøftet i forarbeidene til forskningsetikkloven (Prop. 158 L, 4.4). Her fremheves spesielt arbeid med forskningsetikk i forbindelse med utlysninger, søknadsbehandling og behandling av brudd på anerkjente forskningsetiske normer. Forarbeidene presiserer at «Forskningsrådets viktigste oppgave i denne sammenheng er å informere og gjøre nødvendig informasjon tilgjengelig, slik at prosjektene gjennomføres etter gjeldende forskningsetiske retningslinjer» (s. 28). Samtidig heter det: «Alle instanser som tildeler offentlige midler til forskning har et ansvar for å stille krav til bruken av midlene» (s. 29).

FEK vil understreke at Forskningsrådet også har et *forskningsetisk medansvar*. NESH vektlegger for eksempel i sine retningslinjer at alle forskningsaktører, herunder også finansører, må beskytte forskeres uavhengighet mot press og styring:

Alle forskningsaktører som deltar i organisering og finansiering av forskning, det være seg arbeidsgivere, myndigheter, oppdragsgivere, finansører, samarbeidspartnere eller andre interessenter, plikter å beskytte forskeres reelle uavhengighet. Finansieringsmodeller, standardkontrakter, samarbeidsformer og belønningssystemer må ikke bidra til å svekke anerkjente vitenskapelige og etiske normer. (NESH 2021, punkt 36. Uavhengighet i forskning)

NESH har også et eget punkt om medansvaret til oppdragsgivere og finansører «for å sikre at forskningsprosjekter de finansierer eller bestiller, gjennomføres i samsvar med anerkjente forskningsetiske normer.» (NESH 2021, punkt 38. Oppdragsgivere og finansører).

Også FEK har fremhevet dette i sitt innspill til Forskningsrådets strategi 2020-2024:

Det bør være et mål for Forskningsrådet at all forskning finansiert av dem er forskningsetisk forsvarlig. Videre, utelatelse av forskningsetikk i strategiutkastet går i motsatt retning av utviklingen i EU, hvor forskningsetikk og forskningsintegritet i økende grad gjøres til en integrert del av forskningen, for eksempel med utarbeidelse av ALLEAs The European Code of Conduct for Research Integrity (2017). Disse retningslinjene, som er oversatt og tilrettelagt på norsk av FEK, understreker også betydningen av at forskningsfinansierer tar ansvar for forskningsetikk.

Utviklingen internasjonalt viser at forskningsrådene i økende grad gis et medansvar i arbeidet med forskningsetikk, for eksempel i det europeiske rammeprogrammet *Horisont Europa*. Et annet viktig rammeverk er utviklet av Science Europe i rapporten [A values framework for the organization of research](#) (2022), hvor det fremgår at «Integrity and Ethics» er en helt sentral oppgave for forskningsfinansierende organisasjoner. FEK vil tilføye at etisk refleksjon også er nødvendig for å bygge en forskningskultur som fremmer de andre viktige verdiene i rapporten, som «Autonomy/Freedom», «Care & Collegiality», «Collaboration», «Equity, Diversity & Inclusion» og «Openness and Transparency».

FEK vil i det følgende utdype hvordan Forskningsrådet kan ivareta sitt forskningsetiske medansvar. Konkret kan det knyttes til en rekke ulike funksjoner eller forbedringspunkter:

a) Kulturskapende rolle

Forskningsrådet er en viktig aktør i det norske forskningssystemet, som skal sikre en god balanse mellom kvalitet og relevans. Erfaringer fra andre land tilsier at forskningsfinansierende organisasjoner også kan spille en viktig rolle i det forskningsetiske arbeidet med å sikre tillit og forsvarlighet i forskning. Dersom Forskningsrådet setter forskningsetikk høyere på agendaen, vil det ha en stor kulturskapende effekt i hele forskningssystemet, slik vi blant annet har sett i forbindelse med *Horisont Europa*. FEK mener Forskningsrådet i større grad bør bidra til å fremme tillit og forsvarlighet i forskning.

b) Tydelig informasjon

Forskningsrådets ansvar for å informere er allerede drøftet i forarbeidene til forskningsetikkloven (Prop. 158 L, 4.4 Norges forskningsråd). FEK har vært i løpende dialog med Forskningsrådet om hvordan denne informasjonen best kan gis, med henvisning til norske retningslinjer og andre relevante ressurser

internasjonalt. Stadige endringer av Forskningsrådets rutiner og nettsider har imidlertid bidratt til at denne informasjonen fremstår som uklar. FEK presiserer at informasjonen som gis må være tydelig, også når det gjelder fordeling av ansvaret for forskningsetikk.

c) Klare krav til institusjonene

Forskningsrådet bør stille klare krav og forventninger til institusjonenes arbeid med forskningsetikk, slik de allerede har gjort i forbindelse med åpen tilgang til forskningsresultater (*Open Access*). Det bør for eksempel være et minimumskrav at alle institusjoner som mottar forskningsmidler, faktisk har rutiner for å ivareta lovpålagte plikter og oppgaver knyttet til forskningsetikk og personvern, samt håndtering av saker om uredelighet. Forskningsrådet bør også ta et større ansvar for at dette blir fulgt opp i praksis, for eksempel ved årsrapportering eller andre former for prosjektoppfølgning. Andre forskningsfinansierende organisasjoner i Norge, som Stiftelsen Dam, stiller krav om forhåndsregistrering av kliniske studier (pre-registration). Og i noen land, blant annet i USA, har det også blitt stilt krav fra forskningsråd om at søkerne kan dokumentere at de har fått opplæring i *Responsible Conduct of Research* (RCR). Det er et mer inngripende tiltak, som eventuelt forutsetter god dialog med institusjonene for å sikre faglighet og legitimitet. FEK mener uansett at Forskningsrådet kan bli tydeligere på hvilke krav som stilles til institusjonene.

d) Forskningsetisk egenevaluering

FEK mener at Forskningsrådet bør stille klare krav og forventninger til forskningsetisk refleksjon hos forskerne. Det bør være standard i alle prosjekter, ikke bare noe som gjøres «ved behov». En slik positiv ansvarliggjøring kan enklest gjøres i form av en forskningsetisk egenevaluering, hvor forskerne selv må redegjøre for relevante forskningsetiske spørsmål og dilemmaer i prosjektet. Refleksjonen bør være forankret i nasjonale retningslinjer, samt andre relevante ressurser internasjonalt. Forskningsrådet kan også vurdere å utvikle en mer generell forskningsetisk sjekkliste, som supplement til en bredere forskningsetisk egenevaluering. FEK viser i denne sammenheng til krav om [forskningsetisk egenevaluering i Horisont Europa](#).

e) Forsvarlig søknadsbehandling

Forskningsrådet bør ha klare og transparente rutiner for *hvordan* forskningsetikken i prosjektet blir vurdert, samt *hvem* som foretar vurderingen. Gjøres det administrativt eller av fagpaneler? Inngår det i vurderingen av prosjektets kvalitet, eller er det en separat vurdering av forsvarlighet? Foreligger det

veiledning til panelmedlemmer om hvordan slik vurdering skal gjøres? Også her viser FEK til de klare prosedyrene i Horisont Europa.

f) Sikre åpenhet og forebygge interessekonflikter

Forskningsetikk er viktig for å sikre tillit og forsvarlighet i forskning. Samtidig kan endringer i det norske forskningssystemet bidra til å sette både forskningen og forskningsetikken under press. Når forskningssystemet åpner opp mot samfunnet og andre aktører, kan det oppstå forskningsetiske spørsmål og spenninger. FEK viser i denne sammenheng til utviklingen i Europa i retning av åpen vitenskap. Da visjonen om «[Open Innovation, Open Science, Open to the World](#)» ble lansert i 2015, ble det eksplisitt knyttet til en parallell satsning på forskningsetikk og forskningsintegritet. Derfor er det viktig at Forskningsrådet har klare retningslinjer for å sikre åpenhet og forebygge interessekonflikter. FEK mener at Forskningsrådet også bør påse at andre samarbeidspartnere som mottar finansiering blir informert om sitt medansvar for å ivareta forskningens integritet.

g) Rutiner for oppfølging og kontroll

Forarbeidene til forskningsetikkloven drøfter Forskningsrådets ansvar ved håndtering av saker om uredelighet. Her fremgår det at Forskningsrådet skal motta rapport om avvik og brudd gjennom prosjektrapporteringen. Det kan være snakk om henvendelser fra eksterne, eller gjennom konkret oppfølging, for eksempel prosjektbesøk. Eventuelle brudd på forskningsetiske retningslinjer kan medføre at prosjektet blir terminert, og Forskningsrådet kan da kreve tilbakebetaling av utbetalte midler (s. 28). FEK etterspør hvordan dette arbeidet er fulgt opp i praksis og mener at Forskningsmeldingen bør tydeliggjøre Forskningsrådets ansvar ved behandling av avvik og brudd.

h) Finansierte forskning på forskningsetikk

Forsvarlig forvaltning av forskningspolitikk og forskningsetikk forutsetter et godt kunnskapsgrunnlag. Forskningsrådet og FEK spiller en viktig rådgivende rolle, men det er også behov for uavhengige forskningsbaserte bidrag. I dag har vi relativt mye forskning på forskningspolitikk, men nesten ikke noe forskning på forskningsetikk. FEK viser i denne sammenheng til utviklingen i Europa, hvor det sterke søkelyset på [forskningsetikk og forskningsintegritet](#) også er fulgt opp med egne midler til forskning via programmet *Science with and for Society* (SwafS)/Directorate-General for Research and Innovation (DGRI).

FEK stiller seg til disposisjon for departementet i arbeidet med meldingen, og ønsker lykke til!

På vegne av De nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK),

Vennlig hilsen

Helene Ingierd

Direktør, FEK